

HACI SELİM AĞA KÜTÜPHANESİ

İstanbul Üsküdar'da
XVIII. yüzyılda
Hacı Selim Ağa tarafından
kurulan kütüphane.

Hacı Selim Ağa, I. Abdülhamid ve III. Selim dönemlerinde birtakım siyasî olaylara karışmış nüfuzlu şahsiyetlerden biridir. Reîsülküttâb Mustafa Efendi'nin kölesi iken devlet hizmetine girmiş, çalışkanlığı ve kabiliyeti sayesinde süratle ilerlemiş, Edirne Sarayı'nın tamirindeki gayretiyle dikkat çekerek Hotin defterdarı (1182/1768) ve kapıcıbaşı (1187/1773) olmuştur. I. Abdülhamid'in cülûsundan sonra yıldızı parlayan ve Darphâne emînliğine tayin edilen Hacı Selim Ağa matbah, bina ve tersane emînliği (1201/1787) görevlerinde bulunmuş; ancak III. Selim'in tahta çıkışından sonra durumu sarsılmış, padişahın tersaneyi teftişi sırasında görevinin başında bulunmadığı, donanma işlerini ihmal ettiği, verdiği emirleri yerine getirmediği gerekçesiyle idam edilerek (Uzunçarşılı, *TM*, V, 250) yaptırdığı sıbyan mektebinin bahçesine gömülmüştür (1203/1789).

Bânisinin matbah emini olduğu sırada Üsküdar'da Selâmsız caddesi üzerinde, Atlamataşı denilen mevkide bir sıbyan mektebiyle birlikte yapımına başlanan kütüphane, avlu kapısının üstündeki Yesârî Mehmed Esad Efendi'nin hattıyla yazılmış inşâ kitâbesine göre 1196 (1782) yılında tamamlanmış, vakfiyesi de Muharrem 1197'de (Aralık 1782) düzenlenmiştir. Günümüzde küçük bir bahçe içinde yer alan kütüphane binası, ön kısmında bir okuma salonu ile bunun arkasına sonradan eklenmiş, yüksekçe bir zemine oturan ve okuma salonuna basık bir kemerle açılan kitap deposu (hazîne-i kütüb) kısmı olmak üzere iki bölümden meydana gelir. Okuma salonuna, üstü tekne tonozlu geniş bir saçakla örtülmüş üç gözlü bir revaktan girilmektedir. 6,40 m. yüksekliğinde sağır bir kubbenin örttüğü bu kare salon üçer tanesi yan duvarlarda, ikisi giriş ka-

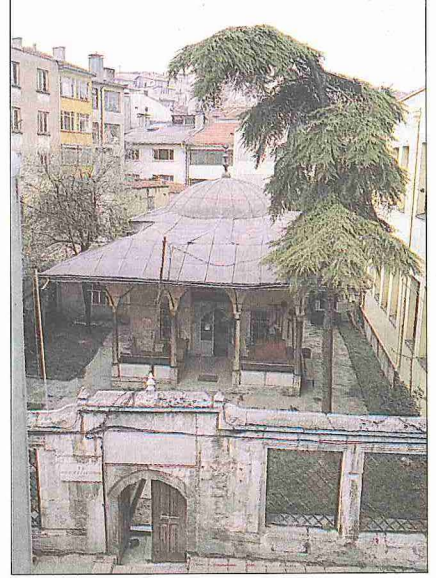
pısının kenarlarında olmak üzere sekiz pencere ile aydınlatılmaktadır. Yan pencerelerin üzerinde ortadaki daha büyük üçer revzen bulunur. Kitap deposu kısmı 4,20 x 4,60 m. ebadında olup üç tarafındaki birer pencereden ışık alan üstü tekne tonozla örtülü daha küçük bir mekândir. Aslında sıbyan mektebinin bahçesinde iken oranın bir ilkokul yaptırmak için yıkılması üzerine kütüphane bahçesine nakledilen kabirler burada küçük bir aile sofası meydana getirmiştir. Hacı Selim Ağa, hanımı Zeynep Kadın, oğlu Nazif Ahmed Efendi'nin kabirleri yanında civardaki Tenbeller Mescidi'nin bânisi Halîmî Hacı Mehmed Efendi'nin mezarı da bu hazîrededir.

Vakfiyeye göre kütüphanede üç hâfız-ı kütüb, iki hâfız-ı kütüb yamağı ve bir mücellit görevlendirilmiştir. XVIII. yüzyılda kurulan diğer müstakil kütüphanelerde olduğu gibi burada da öğretimin birinci planda tutulduğu, üç hâfız-ı kütübden ikisinin aynı zamanda kütüphanede müderrislik yapmalarının şart koşulduğu ve bu görevleri karşılığında kendilerine ek ücret tayin edildiği görülmektedir. Kütüphanenin nezâreti şeyhülislâma bırakılmış ve görevlendirilecek hâfız-ı kütüblerin ders verip veremeyeceklerinin şeyhülislâm tarafından tesbiti istenmiştir.

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nin vakfiyesinde de görevli hâfız-ı kütüblerin kütüphanede tam gün bulunmaları üzerinde önemle durulmuş ve bunlardan sadece birinin kütüphaneye meşgul olacağı belirtilmiştir. Hacı Selim Ağa vakfettiği kitaplardan kütüphane içinde faydalanılmasını, hiçbir kitabın kütüphane dışına çıkarılmasına izin verilmemesini de istemiştir.

Hacı Selim Ağa'nın oğlu Mehmed Emin Efendi, 1221 (1806) yılında babasının kütüphanesinin gelirlerini arttırmak için bu raya bazı ek vakıflar tahsis etmiştir.

Başlangıçta Hacı Selim Ağa'nın vakfettiği 1200 civarında kitaptan oluşan kütüphane koleksiyonu zamanla Üsküdar'daki Kemankeş Emîr Hoca, Nurbânû Sul-

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi - Üsküdar / İstanbul

tan, Bâbüssaâde Ağası Yâkub Ağa, Aziz Mahmud Hüdâyî kütüphanelerinin de katılmasıyla zenginleşmiştir. Kütüphane için II. Abdülhamid döneminde bir katalog hazırlanmıştır (Dersaâdet 1310). Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde bugün 2887 yazma, 1538 matbu eser mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Hacı Selim Ağa'nın sıbyan mektebi ve kütüphanesinin vakfiyesi, VQMA, nr. 579, s. 122-126; Mehmed Emin Efendi'nin ek vakfiyesi, *Şer'iyye Sicilleri*, nr. 564, s. 80; Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, II, 404-407; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 110, 116, 120, 121, 139, 158, 166, 182, 188, 206, 211, 261, 274; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sadrazam Halil Hamid Paşa", *TM*, V (1936), s. 250; Necdet Akıldız, "Hacı Selim Ağa Kütüphanesi", *Milli Gençlik Dergisi*, sy. 34-35, İstanbul 1979, s. 71-77; Nimet Bayraktar, "Üsküdar Kütüphaneleri", *VD*, XVI (1982), s. 47-48, 56-58 (resimler); Behçet Ünsal, "Türk-Vakfı İstanbul Kütüphanelerinin Mimari Yönü", a.e., XVIII (1984), s. 101, 109 (resim), 116 (plan); Subutay Hikmet Karahasanoğlu, "Hacı Selim Ağa Kütüphanesi", *TT*, XVIII/107 (1992), s. 315-319. İSMAİL E. ERÜNSAL

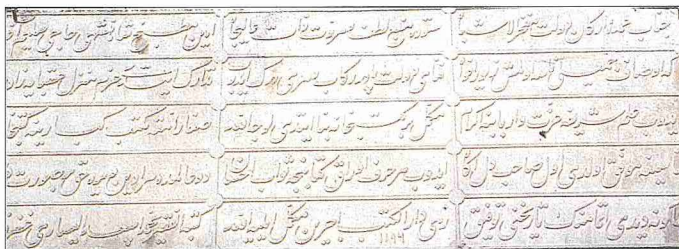
HACI TORUN EFENDİ

(1799-1885)

Osmanlı âlimi.

Kayseri'de doğdu. Asıl adı Mehmed Sâlih'tir. Küçük yaşta babası Çukurluzâde Ahmed vefat edince âlim bir zat olan anne tarafından dedesi Haclarlı Mûsâ Efen-

Hacı
Selim Ağa
Kütüphanesi'nin
kitâbesi

di'nin himayesine girdi. Dedesi tarafın-
dan "torun" diye çağrıldığından halk ara-
sında Torun Efendi diye anıldı. Dedesinin
ölümü üzerine halasının kocası Kıranardı-
lîzâde Hacı Seyyid Ağa'nın yanında kaldı
ve yirmi yaşına kadar dokumacılıkla meş-
gul oldu.

Bir gece rüyasında Hz. Peygamber'in
kendisine bir mushaf vererek "oku" dedi-
ğini söyleyen Torun Efendi, dokumacılığı
bırakarak Mürekkepçi İsmâil Efendi'nin
derslerine devam etmeye başladı. Yanı-
koğlu Camii imamı Hacı Derviş Efendi'den
kıraat okudu. Müderris Göncüzâde Kasım
Efendi'nin yanında tahsilini tamamlaya-
rak ondan icâzet aldı. Ayrıca Ankaravî Sarı
Abdullah Efendizâde Mehmed Efendi'nin
derslerine katıldı ve Râşid Efendi Kütüp-
hanesi hâfız-ı kütübü Hacı Sâlih Vahde-
tî'den *Telhîşü'l-Miftâh* ve *el-Muṭavvel*
adlı eserleri okudu.

Torun Efendi, dersiâm Hocazâde Meh-
med Efendi'nin ölümü üzerine Kayseri Câ-
mi-i Kebîr'ine dersiâm oldu ve burada otuz
yıla yakın bir süre ders okutarak yüzlerce
öğrenci yetiştirdi. Talebeleri arasında en
meşhurları damadı Divrikli Emin Efendi
ile Küçük Hacı Hâfız Efendi, müftü Nâil
Efendi, müftü Mesud Efendi ve müftü
Hacı Enver Efendi'dir.

Hacca giden Torun Efendi Mektep, Me-
dine ve Şam'daki bazı âlimlerle tanıştı ve
onlarla ilmî sohbetlerde bulundu. Dönüş-
te uğradığı Karaman'da müftü Hâdimizâ-
de Abdullah Hasib Efendi'nin bazı eserle-
rini istinsah etti. Daha sonra Câmî-i Ke-
bîr'de ders vermeye devam etti. 1254
(1838) yılında yazdığı *İşârâtü'l-Kur'ân*
adlı eserini Sultan Abdülmecid'e takdim
edince (1258/1842) kendisine hazine-
den 250 kuruş maaş bağlandı. Yetmiş yaşına
kadar öğrenci yetiştiren Hacı Torun Efen-

di, bundan sonra sadece Beyzâvi tefsiriyle
Şahîh-i Buḥârî okuttu ve kendini
ibadete verdi. Hacı Torun Efendi 22 Zilhic-
ce 1302 (2 Ekim 1885) tarihinde Kayse-
ri'de vefat etti ve Hunat Hatun Türbesi
yanına defnedildi.

Eserleri. 1. *İşârâtü'l-Kur'ân*. Kur'an
âyetlerinin yerlerinin bulunabilmesi için
hazırlanmış kılavuz niteliğindeki bu ese-
rin Kayseri Râşid Efendi (nr. 21493) ve Sü-
leymaniye (Hacı Mahmud Efendi, nr. 432)
kütüphanelerinde nüshaları vardır. 2. *Mif-
tâhu'l-hayât*. Bu eser de *Tuḥfe-i Vehbî*-
deki kelimeler için hazırlanmış bir anah-
tar kitaptır (Kayseri Râşid Efendi Ktp.,
nr. 11185). Hacı Torun Efendi'nin bunlar-
dan başka kıraat-i aşerenin tertibini açık-
layan *Risâletü'l-İndirâciyye*, Kur'an-ı Ke-
rîm tilâvetinden sonra Fâtîha öncesinde
okunan "sübhâne rabbike rabbi'l-izze-
ti..." (es-Sâfât 37/180) âyetiyle ilgili *Hay-
ye'l-haḳ ve zâhar*, ayrıca *Tenbîhü'l-ağ-
biyâ ve Risâle fi ta'rîfâtü'l-aḳkâmi's-
şer'îyye* adlı eserlerinin de bulunduğu
kaydedilmektedir (*Osmanlı Müellifleri*, I,
286; *Hediyyetü'l-ârifin*, II, 384).

BİBLİYOGRAFYA :

Osmanlı Müellifleri, I, 285-286; Ahmed Nazîf,
Kayseri Meşhurları (s. nşr. Meserret Dirîöz
- Haydar Ali Dirîöz), Kayseri 1991, s. 77-81;
a.mlf., *Erciyes* [Gazetesi], sy. 27, Kayseri 1922, s.
4-6; *Hediyyetü'l-ârifin*, II, 384; Kehhâle,
Mu'cemü'l-müellifin, X, 84; H. Mehmed Zeki
Koçer, *Kayseri Ulemâsı*, İstanbul 1972, s. 41-
43; Abdullah Develioğlu, *Büyük İnsanlar*, İstan-
bul 1973, s. 203-204; Ali Rıza Karabulut, *Kay-
seri Râşid Efendi Kütüphanesindeki Türkçe-
Farsça-Arabça Yazmalar Kataloğu*, Kayseri
1982, s. 381, 454; a.mlf., *Kayseri'de Meşhur
Mutasavvıflar*, Kayseri 1984, s. 241-251; a.mlf.,
*Meulana'nın Hocası Seyyid Burhaneddin Hz-
leri ve Kayseri İlmîye Tarihinde Meşhur Muta-
savvıflar*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Seyyid Bur-
haneddin Vakfı Yayınları), s. 278-290.

AHMET MADAZLI

HACI ZİHNİ EFENDİ

(bk. MEHMED ZİHNİ EFENDİ).

HACIBAYRIÇ, Feyzullah

(1912-1990)

Kâdiriyye tarikatına mensup
Bosnalı sûfi ve müellif.

12 Ocak 1912'de Saraybosna'da doğdu.
İlk ve orta öğrenimini burada tamamladıktan
sonra Gazi Hüsrev Bey Medresesi
(1933) ve Felsefe Fakültesi Şarkiyat Bö-
lümü'nden (1954) mezun oldu. Dinî tah-
silini dönemin en büyük âlimi olarak ta-

nınan Ahmed Burek Efendi'nin yanında
tamamlayıp icâzetnâme aldı (1944). Ayrı-
ca Muhammed Tufa, Mehmet Hancıç, Ha-
cı Muyaga Merhemîç ve Kasım Dobraça
gibi âlimlerin özel derslerine devam et-
ti.

Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nden mezun
olduktan sonra 1933 yılında ilkokullarda
din dersi öğretmeni olarak göreve başla-
yan Hacıbayrıç, 1936-1945 yılları arasın-
da Ujedinjena Medresa'da (daha sonraki
adı Niža Okružna Medresa) sekreter ve
hoca olarak çalıştı. 1943'te Eğitim Bakan-
lığı tarafından Saraybosna Ulemâ Meclisi
üyeliğine tayin edildi. Bu mecliste dinî eği-
tim yapan okulların sorumlusu olarak gö-
rev yaptı. 1947-1953 yıllarında Gazi Hüs-
rev Bey Kütüphanesi'nde, 1953'ten iti-
baren emekliye ayrıldığı 1972 yılına ka-
dar önce Veteriner Fakültesi'nde, daha
sonra Felsefe Fakültesi Tarih Bölümü'nde
kütüphaneci olarak görevlendirildi. Res-
mî görevlerinin yanı sıra Gazi Hüsrev Bey
Medresesi'nde hocalık (1941-1949), Saray-
bosna'nın bazı camilerinde imam-hatip-
lik yaptı. Ferhad Bey Camii'nde (Ferhâdi-
ye) uzun yıllar haftada bir gün hadis oku-
tu. Emekli olduktan sonra da Gazi Hüsrev
Bey Kütüphanesi'nin yazmalar bölümün-
de sözleşmeli olarak çalıştı (1976-1989).

Hacıbayrıç tanınmış müderris, âlim ve
şair Kâdirî şeyhi Vuçitırnlı (Kosova) Selim
Sâmi Baba'nın müridi olduktan sonra
(1936) İstanbul'a gelerek Kasımpaşa'daki
Ayn Ali Baba Dergâhı'nın Kâdirî-Rifâî Şey-
hi Muhyiddin Ensârî'ye intisap etti (1965).
Bağdatlı Seyyid Yûsuf Geylânî'den 1968
yılında Kâdiriyye hilâfetnâmesi aldı ve ar-
dından memleketine dönerek ölümüne
kadar Hacı Sinan Tekkesi'nde irşad faali-
yetinde bulundu. 21 Nisan 1990'da vefat
etti.

Tasavvufî yönüyle tanınan *Şebi Arus*
dergisinin kurucusu olan Hacıbayrıç Bal-
kanlar'ın önde gelen âlim sûfilerinden-
dir. Saraybosna'daki şeb-i arûs törenleri
ilk olarak onun tarafından düzenlenmiş-
tir.

Eserleri. A) Telif Eserleri. 1. *Hadži Mu-
jaga Merhemîç* (Sarajevo 1959). Hocası
Mugaya Merhemîç hakkında kaleme al-
dığı bir monografidir. 2. *İlmihal*. Saray-
bosna'da 1963-1985 yılları arasında on
defa basılan eser Arnavutça'ya da tercü-
me edilmiştir (*İlmihali*, Prishtinë 1968).
3. *Mali Rječnik Sufijsko-Tarikatskih
Izraza*. Tasavvufî metinlerin daha iyi an-
laşılması için hazırlanmış bir sözlüktür.
1200 kelimenin Boşnakça açıklamasını

Hacı Torun Efendi'nin Huand Hatun Camii girişindeki me-
zarı - Kayseri

